

VERANTWOORD VERTROUWEN

Naar een rijke verantwoording in de sociale basis van de gemeente Ede
(Verkorte versie)

Geert Jan Spijker, Sociale Studies, Docent-onderzoeker
Wim Dekker, Sociale Studies, Lector Informele Netwerken
Maart 2026

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
1.1	<i>Achtergrond van het onderzoek.....</i>	3
1.2	<i>Probleem-, vraag- en doelstelling</i>	4
2	De onderzoeksmethode.....	5
2.1	<i>Inleiding.....</i>	5
2.2	<i>Participerend actieonderzoek</i>	5
2.3	<i>Werkwijze in de praktijk: drie rondes.....</i>	5
2.4	<i>Tot slot</i>	7
3	De resultaten	8
3.1	<i>Inleiding.....</i>	8
3.2	<i>PvE's</i>	8
3.3	<i>Jaarverslagen</i>	9
3.4	<i>Analyses</i>	9
3.5	<i>Gesprekken.....</i>	9
3.6	<i>Tot slot</i>	10
4	Het advies.....	11

1 Inleiding

Woord vooraf

Voor u ligt de verkorte versie van het rapport 'Verantwoord vertrouwen'. In dit rapport vindt u de methode en resultaten van ons onderzoek naar een verbetering van de verantwoordingscyclus voor de Edese sociale basis voor gesubsidieerde organisaties met een subsidie van €50.000 of meer. Deze verkorte versie is bedoeld voor allen die belangstelling hebben voor het onderwerp van lokaal verantwoord en afleggen in relatie tot de sociale basis. Voor meer achtergronden en details verwijzen we u naar het volledige rapport.

1.1 Achtergrond van het onderzoek

De gemeente Ede is rijk aan organisaties die zich inzetten voor de lokale bevolking. Een aantal van deze organisaties komt voort uit bewonersinitiatieven; soms lopen die initiatieven zo goed en is er zoveel behoefte aan dat ze uitgroeien tot vrijwilligersorganisaties met een ondersteunende betaalde staf. Daarnaast zijn er professionele organisaties in het sociaal domein die diensten ontwikkeld hebben die bijdragen aan de sociale basis, zoals het jongerenwerk, sociaal werk en het maatschappelijk werk. Al deze organisaties werken met elkaar samen en maken het mogelijk dat mensen deel blijven nemen aan deze samenleving, ook als het even (of al lang) moeizaam gaat. Ede heeft een rijke sociale basis en dat is iets waar de gemeente blij mee is (en mag zijn). Tegelijkertijd zijn gemeente en organisaties met elkaar aan het zoeken hoe het rollenspel moet zijn tussen beide. Dat is best complex. Enerzijds investeert de gemeente geld in de sociale basis, anderzijds is de sociale basis niet van de gemeente. Hoe werk je dan op een goede manier samen?

Vanuit het Actieprogramma Versterken Sociale Basis en Preventie is in 2021 de werkgroep Meten en Weten gestart. Vanuit deze werkgroep is besloten een onderzoek te doen naar de verantwoordingsstructuur rond subsidies aan organisaties in de sociale basis in Ede. Doel was te werken aan een verantwoordingsstructuur die in het teken staat van leren van en met elkaar met het oog op het versterken van de sociale basis. Dat er verantwoord moet worden stond niet ter discussie; het gaat om gemeenschapsgeld en de relatie subsidiegever en -ontvanger impliceert verantwoording. Het zou echter goed zijn als dit kon in een sfeer van vertrouwen, waar nodig als *critical friends* en met het doel 'het versterken van de sociale basis'. Vandaar ook de titel van dit onderzoek: *Verantwoord vertrouwen*. Organisaties in de sociale basis die voor hun activiteiten een subsidie van €50.000 of meer aanvragen worden sinds 2017 in de gemeente Ede geconfronteerd met het fenomeen Programma's van Eisen (hierna: PvE's). Een PvE schetst het inhoudelijk kader op basis waarvan organisaties een aanvraag voor een subsidie kunnen doen (naast het juridisch kader, de subsidieregeling). Het PvE bevat tevens de eisen die de gemeente stelt voor de te subsidiëren activiteiten. Het PvE is een relatief nieuw instrument en is bedoeld

"om de gemeentelijke opdrachtgeversrol bij het verstrekken van subsidies beter in te vullen. Dat doen we zoveel mogelijk aan de voorkant – voorafgaand aan de subsidieaanvraag – om op een resultaatgerichte wijze tot de gewenste maatschappelijke effecten te komen. Het doel en de strekking van een PvE is om gezamenlijk tot een met elkaar overeengekomen en gewenst resultaat te komen voor de bewoner. De aanvrager van een subsidie geeft in dit vooraf door de gemeente ingevulde PvE aan welke activiteiten zij gaat ontplooiën om aan deze doelstellingen te voldoen." (Gemeente Ede, Format voor Programma van Eisen)

1.2 Probleem-, vraag- en doelstelling

Tijdens het werken met de PvE's werd door betrokkenen tegen een aantal problemen aangelopen:

- De PvE's waren nogal ontoegankelijk vanwege de grote omvang en wollige, beleidsmatige taal. Hierdoor was er bij diverse organisaties maar beperkte helderheid over wat de gemeente (gezien de veelheid aan beleidsdoelen) nu eigenlijk echt van hen wilde.
- De jaarverslagen van de organisaties – waarin zij zich verantwoorden voor hun uitgaven en activiteiten – vertoonden op hun beurt een grote diversiteit in omvang, vorm en inhoud. De afstemming op het betreffende PvE was vaak beperkt. Mede hierdoor was er niet altijd goed zicht op wat organisaties doen, of beleid van de gemeente wel doorwerking vindt in gesubsidieerde activiteiten, en of er niet sprake is van overlap.
- Bovenstaande onhelderheid in onderdelen uit de verantwoordingscyclus, alsmede nadruk op het cijfermatige verantwoorden leidden tot een onderhuids gebrek aan wederzijds vertrouwen tussen de gemeente en organisaties uit de sociale basis.

In de werkgroep Meten en Weten werd dit gebrek aan vertrouwen uiteindelijk wel expliciet gemaakt, hetgeen resulteerde in de volgende onderzoeksvraag: *Hoe kan de verantwoordingscyclus voor organisaties in de sociale basis zo ingericht worden dat er naast oog voor kwantitatieve gegevens ook oog is voor kwalitatieve gegevens, zodat gemeente en organisaties als critical friends samenwerken aan de versterking van de sociale basis?*

Doel van het onderzoek was te komen tot een goede verantwoordingscyclus voor subsidies in de sociale basis van Ede. Hierbij moest recht worden gedaan aan de volgende kwaliteitscriteria:

- De verantwoordingscyclus geeft de gemeente en betrokken organisatie zoveel mogelijk zicht op de effecten en de mate van doelrealisatie;
- Daarbij is de aandacht voor kwalitatieve en kwantitatieve informatie in balans;
- Nauwlettend wordt (hierbij) gezien of de administratieve last voor de organisaties in verhouding staat tot de informatiewaarde en de uitvoeringspraktijk en de hoogte van de subsidie;
- De verantwoordingscyclus moet lerend zijn; ze moet bijdragen aan een betere praktijk in de organisatie en ondersteunend zijn voor de beleidsontwikkeling inzake de sociale basis van de gemeente Ede (onder meer door meer zicht te krijgen op wat er gebeurt in die sociale basis).

Bijkomende doelen van het onderzoek: het versterken van de sociale basis en het werken aan meer wederzijds vertrouwen tussen en gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en organisaties.

Het concrete eindproduct is een advies ofwel kader voor een verantwoordingscyclus (zie hoofdstuk 4). Dit kan gebruikt worden door de gemeente Ede, maar ook door andere gemeenten in Nederland.

Tot slot nog een begripsafbakening. Wat verstaan we onder de sociale basis?

'Het geheel van informele sociale verbanden (buurten, groepen, verenigingen, netwerken, gezinnen) aangevuld en ondersteund vanuit de lokale overheid, organisaties, diensten en voorzieningen, die het mogelijk maakt dat inwoners de mogelijkheden hebben om te participeren in sociale relaties op een manier die hun welzijn, capaciteiten en individueel potentieel verbetert.' (Movisie, 2023)¹

¹ In het Actieprogramma werd destijds deze definitie gehanteerd: De sociale basis kan allereerst worden beschouwd als een 'sociale basisinfrastructuur' van voorzieningen. De sociale basis wordt vanuit dit perspectief gezien als een middel om bepaalde doelgroepen te bereiken en problemen aan te pakken of te voorkomen. Anderzijds is de sociale basis een informeel netwerk waarin betekenisvolle relaties tussen inwoners onderling en inwoners en professionals kan ontstaan en ligt er een focus op de talenten en mogelijkheden en vragen van inwoners (Movisie, 2018).

2 De onderzoeksmethode

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst de onderzoeksmethode (participerend actieonderzoek) beschreven. Vervolgens wordt per ronde weergegeven hoe het onderzoek heeft plaatsgevonden. In het voorjaar van 2022, 2023 en 2024 zijn drie rondes van verantwoording doorlopen met organisaties die €50.000 subsidie of meer ontvangen.

2.2 Participerend actieonderzoek

Om te komen tot een bij de sociale basis passende verantwoordingscyclus is gekozen voor participerend actieonderzoek. Kenmerkend voor actieonderzoek is dat het gericht is op de verbetering van praktijken en op het ontwikkelen van kennis omtrent die verbetering (Van Lieshout, Jacobs en Cardiff, 2017). Het participerende karakter van dit onderzoek betekent dat onderzoekers samen met betrokkenen, in dit geval de subsidie-verstrekken ambtenaren die toezicht hielden op de uitvoering en vertegenwoordigers van de organisaties die verantwoording afleggen over de ontvangen subsidie, het onderzoek vorm hebben gegeven. Actieonderzoek heeft een cyclisch karakter. Zo is bij aanvang van elke cyclus een plan gemaakt voor de inrichting van de verantwoording of een bijstelling daarvan. Dit plan is vervolgens uitgevoerd. Tijdens de uitvoering werd al geobserveerd of 'het werkte'. Vervolgens werd er gereflecteerd op de uitkomsten. Dit leidde dan weer tot bijstelling van het plan en dan een volgende ronde, uiteindelijk resulterend in dit rapport. Terugblikkend ving dit onderzoek niet aan met een plan, een uitvoering en een reflectie daarop. Daaraan vooraf ging een oriëntatiefase. Eerst bij de gemeente en de organisaties zelf. Er was onvrede over de verantwoordingscyclus en elkaars functioneren daarin. Vervolgens werd dit in de themawerkgroep Meten en Weten gethematiseerd. Vandaaruit is toen besloten tot de inrichting van een onderzoekende praktijk: het participerend actieonderzoek.

De data voor dit onderzoek bestaan uit verslaglegging van de verantwoordingsgesprekken, werksessies met ambtenaren bij de herinrichting van het PvE, de jaarverslagen, de analyses van de jaarverslagen, de gesprekspapers per organisatie, aantekeningen van de onderzoekers, reflecties van de onderzoekers, gespreksverslagen met ambtenaren na de diverse rondes.

2.3 Werkwijze in de praktijk: drie rondes

Het onderzoek vond plaats in drie rondes: een ronde in 2022, een in 2023 en een in 2024. Elke ronde leverde nieuwe inzichten op die direct werden meegenomen in de werkwijze voor de volgende ronde. Uiteindelijk mondde een en ander uit in een eindadvies (zie hoofdstuk 4).

Als eerste stap werden gedurende **de eerste ronde** de genoemde PvE's herzien. Dit gebeurde samen met beleidsmedewerkers van de gemeente. Het doel was om de PvE's eenduidiger en beknopter te maken met daarin duidelijker instructies voor de verantwoording. De door de werkgroep opgestelde indicatoren werden hierbij opgenomen. Deze herziene PvE's dienden als basis voor het aanvragen van subsidies voor 2023.

De tweede stap was het analyseren van jaarverslagen van de dertien Edese organisaties.² Vervolgens werden die jaarverslagen door de onderzoekers geanalyseerd in het licht van het betreffende PvE. Dit gebeurde telkens

² Youth for Christ, Present, Buurtgezinnen, Cultuurvertalers, Diaconaal Platform Ede, EFM Support, Humanitas, KenHem Community, Koffieluitjes, Malkander, Netwerk Dien Je Stad, PGO, Tot Uw Dienst.

op basis van een vast format. De betrokken accounthouder analyseerde de jaarverslagen daarna in het licht van het advies van de onderzoekers. De analyse werd gedaan op basis van de volgende onderdelen: het PvE, de bijdrage aan sociale basis, de samenwerking in de sociale basis, bijdrage aan preventie, bereik, en de kwaliteit van de aangeleverde informatie.

De uitkomsten van de analyse werden vervolgens gekoppeld aan het nieuwe PvE en bevatten voorstellen ter verbetering van de jaarrapportage. Bovendien resulteerde de analyse in een agenda voor het verantwoordingsgesprek (ook wel het leergesprek genoemd). De vragen werden ingevoegd in het gespreksprotocol.

De vierde stap was het voeren van de gesprekken tussen (beleidsadviseurs van de gemeente) Ede en (afvaardigingen van) de organisaties. Deze gesprekken werden gevoerd aan de hand van het gespreksprotocol. De onderzoekers leidden de gesprekken op basis van een vooraf gemaakte analyse. De dertien gesprekken zijn voorbereid op basis van een analyse van het PvE en het jaarverslag. De analyse leverde altijd een overvloed aan gesprekspunten op. De organisaties kregen meestal een week voor het gesprek de observaties van de onderzoekers op basis van de analyse van het jaarverslag toegestuurd, met het gespreksprotocol. De gesprekken werden in het algemeen goed gewaardeerd door de organisaties en de gemeente en leverden relevante informatie op.

Uiteindelijk leverde deze eerste ronde een tussenrapportage op met aanbevelingen die werd gepresenteerd in de werkgroep Meten en weten. Ook werd er in het najaar van 2022 een interview afgenomen met een betrokken beleidsadviseur / accounthouder. Een conclusie na de eerste ronde was dat het goed zou zijn om het geleerde nog een keer in praktijk te brengen, dit wederom te begeleiden met actieonderzoek en zo in te zetten op een betere implementatie.

Voor deze **tweede ronde** (2023) werden de organisaties uitgenodigd om in het jaarverslag, aanvullend op wat in het PvE gevraagd werd, een reflectie te schrijven met daarin aandacht voor de volgende vragen:

- Wat hebben we geleerd van wat goed ging en van wat niet goed ging?
- Wat nemen wij ons voor? Waar willen wij verder ontwikkelen?
- Waarvoor hebben wij samenwerking met gemeente en andere organisaties nodig in de komende tijd?
- Wat hebben wij werkende weg gesignaleerd, wat baart ons zorgen en waar vragen wij aandacht voor en van wie?

De analyse van de jaarverslagen op basis van het nieuwe PvE werd nu in eerste instantie uitgevoerd door de accounthouder van de gemeente Ede. De onderzoekers hebben onafhankelijk van deze analyse ook een beknopte analyse gemaakt. Op basis van deze analyse zijn agendapunten voor de bespreking opgesteld. De analyse werd ook nu weer vooraf gedeeld met de organisaties. Tevens werden de organisaties geïnformeerd over de thema's die dit jaar in elk geval tijdens de gesprekken met al de organisaties aan de orde komen, bijvoorbeeld de samenwerking formeel-informeel of de participatie van niet-westerse inwoners.

De gesprekken werden gevoerd door de gemeente in aanwezigheid van de onderzoekers. Zij konden soms bij beide partijen doorvragen of reflectie op gang brengen. Hierbij werden de aanbevelingen uit ronde 1 betrokken. De gesprekken en de analyses werden gevoerd op basis van de aangescherpte PvE's. De gesprekken werden gebruikt om de PvE's waar nodig verder te verbeteren. De gesprekscyclus is geëvalueerd met de accounthouders in maart 2024 in het Raadhuis van Ede.³

³ Deze tweede ronde werden leergesprekken gevoerd met tien organisaties: Buurtgezinnen, Diaconaal Platform Ede (DPE), Koffieluitjes, Netwerk Dien Je Stad, Tot Uw Dienst, Present, Youth for Christ, Malkander, EFM, PGO.

Op basis van deze tweede cyclus is een tussentijds onderzoeksrapport (een verslag over de signalen) opgesteld. Data hiervoor vormden de analyses van de jaarverslagen, de gespreksverslagen, de indrukken van de onderzoekers, informele gesprekken met vertegenwoordigers van de organisaties en de gemeente rondom de gesprekken en gezamenlijke reflecties van de onderzoekers. Deze data zijn tevens gebruikt om te komen tot een tussentijds voorstel voor de verantwoordingscyclus (zie hoofdstuk 4). Deze werd vervolgens in de derde ronde getoetst op werkzaamheid.

De derde ronde (2024) had als doel het borgen van de gehanteerde werkwijze, door het opgestelde conceptkader te gebruiken in de praktijk. Er waren ditmaal acht gesprekken, weer onder leiding van de gemeente. De onderzoekers waren wel aanwezig, maar hun rol was op de achtergrond. De gesprekken werden gevoerd met de volgende organisaties: Humanitas, KenHem Community, Koffieluitjes, Netwerk Dien Je Stad, Odensehuis, Cultuurvertalers (Opella), Pro Persona en The Girl Movement.

2.4 Tot slot

Afrondend een opmerking over de tijdsbesteding van de diverse onderdelen. De analyse van het jaarverslag duurde – inclusief het opstellen van de gespreksagenda – circa 3 uur. Het gesprek zelf duurde 90 minuten. De rapportage na elke ronde kostte zo'n 6 uur.

3 De resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. Dit gebeurt per onderdeel van het verantwoordingsproces.

3.2 PvE's

Wat allereerst opviel was dat de PvE's soms nogal uitvoerig waren, veel beleidstaal bevatten, en lang niet altijd duidelijk maakten welke resultaten beoogd werden (in relatie tot de organisatie). Daarom is inspanning ondernomen voor het – meerdere keren – inkorten, vereenvoudigen en aanscherpen van de PvE's. Dit resulteerde erin dat de PvE's compacter en eenduidiger zijn geworden en hebben gewonnen aan focus, terwijl er tegelijkertijd ruimte is gelaten voor flexibiliteit voor initiatieven gedurende het jaar. Dat de PvE's ruimte laten bleek ook uit de gesprekken die gevoerd werden.

De gesprekken gaven blijk van een goede samenwerkingsrelatie en ervaren handelingsruimte door het jaar heen. Er wordt gewerkt vanuit vertrouwen, men wil samen optrekken en werken aan een sterke sociale basis in Ede. Zoals het werd benoemd door Netwerk Dien je Stad:

"We plukken de vruchten van goede samenwerking met gemeente Ede. Door kunnen gaan op het moment dat er nog geen duidelijkheid was over subsidie. Het is ook onze kracht om flexibel met alles om te gaan. Komt mede door de goede afstemming. ... Belangrijk om goed op de hoogte te worden gehouden van beleid en subsidies, zodat we daarop kunnen inspelen. ..."

Ook bij Pro Persona wordt ruimte en flexibiliteit ervaren:

"Er is wel de vrijheid ervaren om dingen anders te doen dan gewenst vanuit de gemeente en hier is voldoende gesprek over."

Met de PvE's werd al met al goed gewerkt, zij het soms losjes. Er werden weinig kanttekeningen bij de PvE's en het werken ermee geplaatst door de organisaties. Van beide kanten – zowel gemeente als organisaties - werd benadrukt dat de gemeente op hoofdlijnen moet blijven en de uitvoering aan organisaties moet overlaten (verantwoord *vertrouwen!*).

3.3 Jaarverslagen

De jaarverslagen verschilden nogal van karakter en lengte en hebben nu duidelijke kaders met gerichte vragen meegekregen. Weinig jaarverslagen stonden in het teken van leren en analyseren. Ze waren vaak sterk beschrijvend en feitelijk. En natuurlijk: jaarverslagen geven zicht op dat wat er het afgelopen jaar gebeurd is in relatie tot het PvE. Maar: een jaarverslag is ook een evaluatief moment (wat ging goed en wat niet?) en een reflectief moment (Wat willen we vasthouden en wat moet anders?). Het lerend gehalte in de jaarverslagen kon hoger. Dit is in de gesprekken aan de orde geweest. De jaarverslagen bevatten inmiddels vaker reflecties op de resultaten, al is het nog niet standaard aanwezig.

Sommige jaarverslagen zijn nog erg beknopt. Ze zouden verrijkt mogen worden met verhalen en casuïstiek om de genoemde cijfers op die manier meer te duiden. Dit kan voor de gemeente meer diepgang en samenhang geven aan de genoemde activiteiten. Narratieve elementen in het jaarverslag zijn meer dan een verhaaltje bij cijfers. Ze moeten inzicht bieden in de praktijk van het werk en zo bijdragen aan het verstaan van de activiteiten. Ze kunnen ook inzicht bieden in de werkende elementen van een interventie. Met verhalen kun je inzichtelijk maken hoe wordt bijgedragen aan de versterking van de sociale basis en tegen welke knelpunten er wordt aangelopen.

3.4 Analyses

Het opstellen van analyses in een tabel met kolommen voor PvE, jaarverslag en observaties was helpend. Op die manier worden de verslagen aan het PvE getoetst. Tegelijkertijd loop je dan soms wel tegen de beperkingen van jaarverslag en PvE aan. Het is goed te bedenken welke observaties echt relevant zijn. Dat zijn de echte gesprekspunten.

De door de gemeente gemaakte analyses zijn doorgaans in het voorgestelde format gezet. Een enkele keer is de analyse in het jaarverslag zelf geplaatst, door middel van opmerkingen en vragen.

Tot slot: de analyses hebben veel informatie opgeleverd, ook over de sociale basis. Op basis hiervan (en van de gesprekken en de verslaglegging) is door de onderzoekers een 'licht' signaleringsverslag gemaakt. Daaruit kwam onder meer naar voren dat er in de sociale basis van Ede een toename van eenzaamheid valt waar te nemen, dat er een verzwaring van de hulpvragen is (onder zowel jongeren als ouderen), dat mensen in de Edese samenleving vaak druk(ker) zijn, dat samenwerking met professionals (in het bijzonder met de sociaal teams) niet altijd voorspoedig verloopt en, tot slot, dat de plek van niet-westerse migranten in de sociale basis een vraagstuk op zich is.

3.5 Gesprekken

De gesprekken vinden plaats binnen een cyclus. Maar het verantwoordingsgesprek heeft wel een eigen dimensie. Het is meer dan een voortgangsgesprek. Dat werd steeds duidelijk voor alle partijen. De gesprekken hadden in toenemende mate een lerend en reflecterend karakter. Duidelijk werd dat gemeente en organisatie tijdens een gesprek veel samen kunnen leren. Er werden knelpunten gesignaleerd, er werd meegedacht en er kwamen agendapunten boven. Omdat organisaties werden uitgenodigd te reflecteren op hun bijdrage aan de sociale basis en eigen observaties te delen kreeg de gemeente meer zicht op 'de waarde van de subsidie', de bijdrage aan de sociale basis en soms ook de weerbaarheid van de realiteit. Al doende ontstond er niet alleen een verantwoordings sfeer maar ook een gezamenlijke reflectieruimte op wat nodig is, wat waardevol is en wat gemeente en sociale basis van elkaar nodig hebben.

Door het gesprek op een fundamenteel niveau te beginnen (Wat is jullie bijdrage aan de sociale basis?) kreeg het gesprek diepgang. Het haalde het gesprek wat uit de verantwoordings toon en benadrukte de gedeelde verantwoordelijkheden. Het gaf ruimte om vreugde en moeite van de organisatie te delen. Verantwoord vertrouwen! Je komt op het niveau waar het echt om gaat, aldus een beleidsmedewerker van de gemeente. De toon was er een van partnerschap en vertrouwen (waarbij de uitdaging blijft om een gezonde dosis zakelijkheid te

behouden). Het ontwikkelde gespreksprotocol was daarbij zinvol. De gespreksagenda was zo helder. Er was focus en ook expliciete aandacht voor bepaalde relevante thema's (zoals bereik niet-westerse inwoners, samenwerking met andere organisaties, etc).

De gemaakte gespreksverslagen gaven zonder uitzondering een goed beeld van de gesprekken. De gespreksverslagen verschillen wel wat in vorm. De meeste verslagen volgen nauwgezet het gespreksprotocol, andere zijn meer thematisch opgezet.

Er wordt door iedereen positief teruggekeken op de leergesprekken. Het geeft vertrouwen en meer begrip, er is een duidelijk verschil met alleen 'verantwoording afleggen' (Koffieluitjes). Tegelijk werd het belang van verantwoording afleggen tijdens de gesprekken door iedereen gezien. In de woorden van de vertegenwoordigers van het Odensehuis: ze zijn daar "eigenlijk heel blij mee" en vinden het logisch dat ze het moeten verantwoorden. "Het is gemeenschapsgeld." A. vult aan dat ze het eerste jaar veel bezig waren met "Hoe komen we aan geld? Dat was toen een hele zorg, Nu is het een fijn basisgevoel. En dat er regels en eisen zijn is logisch. K geeft aan dat ze het ook leuk vond om een verslag te maken.

"Het was een soort tijd van reflectie. Even een moment om stil te staan bij wat we allemaal doen."

3.6 Tot slot

Na drie rondes waarin door alle betrokken partijen – gemeente Ede, organisaties uit de sociale basis, onderzoekers van de CHE – werd gewerkt aan het verbeteren van de verantwoordingscyclus kan worden geconstateerd dat er op alle onderdelen van de cyclus winst is geboekt. De PvE's zijn aangescherpt, de jaarverslagen hebben duidelijke kaders met gerichte vragen meegekregen, de analyses hebben veel informatie opgeleverd (ook over de sociale basis) en de gesprekken hebben meer focus gekregen en gewonnen aan lerend karakter. Er wordt naar tevredenheid van betrokkenen gewerkt met het ontwikkelde kader. In het volgende hoofdstuk volgt het definitieve kader zoals dat op basis van input uit alle drie de rondes is vastgesteld.

4 Het advies

Verantwoord vertrouwen – een kader voor een verantwoordingscyclus

Een verantwoordingscyclus voor de sociale basis voor gesubsidieerde organisaties met een subsidie van €50.000 of meer.

In dit slothoofdstuk bieden wij een kader aan voor een verantwoordingscyclus die gemeenten kunnen doorlopen met organisaties in de sociale basis. Onderstaande onderwerpen komen achtereenvolgens aan bod:

1. Het Programma van Eisen (PvE)
2. Het jaarverslag
3. De analyse
4. Het gesprek
5. Generieke eindrapportage

1. *Het Programma van Eisen (PvE)*

Op basis van het PvE en de subsidieregeling vragen organisaties subsidie aan.

1. Voor de sociale basis wordt voor subsidies vanaf €50.000 op thema een PvE gehanteerd voor alle organisaties die een subsidieaanvraag willen doen.
2. Organisaties wordt gevraagd om het PvE als leidraad te gebruiken voor hun aanvraag, waarbij de gemeente duidelijk schetst welke vraagstukken zij met de betreffende partner wil oppakken.
3. Met organisaties die een subsidie aanvragen wordt een concretisering van de genoemde beleidsdoelstellingen in het PvE overeengekomen. Hetzelfde geldt voor de wijze waarop verantwoord wordt (welke resultaten moeten echt verantwoord worden?).
4. In de taal wordt rekening gehouden met het karakter van de doelstellingen. Wanneer het om nieuwe of experimentele activiteiten gaat, moet dit duidelijk zijn en wordt aangegeven wat er geleerd moet worden en wat dit betekent voor de verantwoording.
5. De gemeente kan aan het PvE of in de concrete beschikking voor de subsidie bijzondere aandachtsgebieden toevoegen: de mate van cultuursensitiviteit, de mate waarin ouderen of mensen met een laag inkomen bereikt worden, het aantal vrijwilligers waarmee gewerkt wordt enz.
6. Het PvE of de beschikking voor de subsidie maakt duidelijk dat alleen een kwantitatieve verantwoording niet volstaat, maar dat ook een kwalitatieve verantwoording verwacht wordt. Bovendien nodigt de gemeente uit tot partnerschap in de verantwoordelijkheid voor het versterken van de sociale basis. Dit wordt concreet in het signaleren van vraagstukken, het adviseren tot nieuw beleid enz.
7. Het PvE kan jaarlijks bijgesteld worden, maar gewaakt moet worden voor aandikking, vervuiling enz. Er vindt 1x per 4 jaar een serieuze evaluatie plaats of bij het vaststellen van nieuw beleid in relatie tot de sociale basis.

2. *Het jaarverslag*

Jaarverslagen van organisaties geven zicht op dat wat er in het afgelopen jaar gebeurd is in relatie tot het PvE en de beschikking op basis waarvan de subsidie is verstrekt.

1. Via het PvE en het besluit tot subsidie (de subsidiebeschikking) worden minimale eisen over de verantwoording van de subsidie overeengekomen met de te subsidiëren organisatie.
2. Gedurende het jaar kan in accountgesprekken worden aangegeven dat de gemeente bepaalde zaken terug wil zien in het jaarverslag.
3. In de periode oktober – december geeft de gemeente aan of er nog bijzondere aandacht besteed moet worden aan bepaalde thema's (bijv. participatie van ouderen, betrokkenheid inwoners met niet-westerse achtergrond, aantal vrijwilligers, samenwerking met kerken), zodat dit opgenomen kan worden de subsidiebeschikkingen.
4. Elk jaarverslag sluit af met vier vaste paragrafen:
 - Wat hebben we geleerd van wat goed ging en van wat niet goed ging?
 - Wat nemen wij ons voor? Waar willen wij doorontwikkelen en vernieuwen?
 - Waarvoor hebben wij samenwerking met gemeente en andere organisaties nodig de komende tijd?
 - Wat hebben wij al doende gesignaleerd? Wat baart ons zorgen? Waar vragen wij aandacht voor en van wie?
5. In een jaarverslag wordt helder hoe de kosten zich verhouden tot de baten. Hier wordt ook op gereflecteerd door de organisatie zelf.
6. Narratieve elementen in het jaarverslag hebben ten doel inzicht te geven in de (complexiteit van de) praktijk van de organisatie. Het laat zien wat de organisatie moet leren, wat nodig is, waar geleerd is, wat het effect is, wat succes in de weg stond enz.

3. *De analyse*

In de voorbereiding van het gesprek over het jaarverslag wordt door de gemeente het jaarverslag geanalyseerd met behulp van het PvE en de overeengekomen verantwoordingspunten (en waar relevant de eventuele specifieke zaken genoemd in de beschikking).

1. Bij de analyse wordt gebruikgemaakt van een format met daarin de aandachtspunten uit het PvE en de punten die overeengekomen zijn bij de toekenning van de subsidie.
2. Bij een onvoldoende informatief jaarverslag wordt de organisatie gevraagd dit aan te vullen.
3. Bij de analyse wordt een voorlopig oordeel geformuleerd:

'De organisatie heeft de overeengekomen doelen:

- Boven verwachting gerealiseerd;
 - Goed gerealiseerd;
 - Gerealiseerd;
 - Niet gerealiseerd.'
4. Andere oordelen die geveld kunnen worden zijn:
 - De organisatie levert al dan niet een waardevolle bijdrage aan de sociale basis van de gemeente, mede in het licht van de omvang van de subsidie en de opbrengst.
 - De organisatie bereikt de beoogde doelgroep.
 - De organisatie is innovatief, flexibel enz.
 - De organisatie versterkt het sociale weefsel van de gemeente.
 5. De analyse mondt uit in een agenda voor het gesprek. Deze wordt toegestuurd aan de organisatie.

4. *Het gesprek*

1. Voorafgaand aan het gesprek ontvangen de organisaties het gespreksprotocol en gerichte aandachtsgebieden op grond van de analyse. Daarin kan ook worden aangegeven of de gemeente wil dat bepaalde personen aanwezig zijn bij het gesprek (doelgroep, vrijwilligers, bestuursleden enz.)
2. De gemeente geeft ter opening zicht op haar waardering voor het verrichte werk en op welke gebieden er nog vragen leven, op basis van de analyse. De gemeente stelt hierbij expliciet welke bijdrage deze organisatie levert aan de sociale basis.
3. De organisatie krijgt eerst gelegenheid om evaluerend terug te kijken op het afgelopen jaar en kan eventuele bijzondere omstandigheden waaronder gefunctioneerd is voor het voetlicht brengen. De organisatie geeft zelf ook aan welke bijdrage is geleverd aan de sociale basis in het achterliggende jaar. De organisatie kan hier ook gesprekspunten aandragen voor het gesprek.
4. Vervolgens worden de thema's besproken die ingebracht zijn door de gemeente en door de organisatie. De thema's worden niet alleen evaluerend besproken (tenzij het echt nodig is), maar vooral lerend, ontwikkelend en inspirerend.
5. Waar nuttig en mogelijk wordt met organisaties ook gereflecteerd op de vraag wat de sociale basis van de gemeente nodig heeft (signaleren) en wie of wat daarvoor nodig is.
6. Gericht wordt stilgestaan bij door de gemeente aangedragen thema's die in alle gesprekken terugkomen (bijvoorbeeld bepaalde doelgroepen en actuele thema's als armoede).
7. Bij een vooraf te verwachten kritisch gesprek wordt dit direct duidelijk gemaakt en worden doelen *voor* het gesprek gesteld.
8. Waar mogelijk en passend wordt gevierd wat goed ging en wat waardevol is voor de inwoners.
9. Het gesprek wordt afgesloten met:
 - De beleving van het gesprek;
 - De afspraken die gemaakt zijn en wie daar verantwoordelijk voor is;
 - Vaststellen wat er geleerd is over organisatie, sociale basis in het algemeen, het beleid van de gemeente en de samenwerking en wat daarin nog verdere bezinning vraagt.
 - De aankondiging van het verslag.

5. *Generieke eindrapportage*

Voor elk subsidie-account waar een leergesprek mee gevoerd is, stelt de accounthouder een beknopte eindrapportage op met daarin:

- a. Organisatie heeft subsidie o/v/g gebruikt (optioneel)
- b. De bijdrage die de organisatie levert aan de sociale basis van de gemeente is, mede gezien de middelen, o/v/g (optioneel)
- c. De organisatie heeft kracht en waarde om te groeien j/n
- d. Organisatie heeft mogelijkheden en bereidheid om zich in te zetten voor nieuwe doelgroepen, terreinen, gebieden en dat is zeker te overwegen j/n
- e. Organisatie moet extra kritisch gevolgd worden j/n
- f. Organisatie verdient toezegging voor meerdere jaren j/n
- g. Meer subsidie is wenselijk j/n
- h. Een lichtere evaluatie in de oneven jaren is aan te bevelen j/n
- i. Zaken die aan de wethouder of de Gemeenteraad gemeld moeten worden j/n
- j. Doelgroep die bereikt wordt:
- k. Score op thema (inclusiviteit, ouderen, samenwerking) o/v/g (optioneel)

De beleidsregisseur neemt al deze eindrapportages door en haalt de aandachtspunten eruit voor bespreking. Daarin ook aandacht voor eindreflectie:

- Wat levert dit voor beeld op over de sociale basis van de gemeente (kwaliteit, gaten, overlap, perspectieven).
- Thema's die besproken moeten worden met meerdere organisaties na de zomer?
- Aandachtsgebieden voor toekennen subsidie?
- Aandachtsgebieden voor procedure PvE, jaarverslagen, accountgesprekken enz.

Bronnenlijst

Gemeente Ede (2020). *Samen werken aan een Sterke Sociale Basis. Actielijnen voor het versterken van de Sociale Basis in Ede*. Actieprogramma 2020-2023.

Lieshout, F. v., Jacobs, G., & Cardiff, S. (2017). *Actieonderzoek; principes voor verandering in zorg en welzijn*. Assen: Van Gorcum.

Movisie (2018). *De sociale basis: terug van weggeweest*. Opgehaald van www.movisie.nl/publicatie/sociale-basis-terug-weggeweest

Movisie (2023). *Wat is de sociale basis precies?*. Opgehaald van www.movisie.nl/artikel/wat-sociale-basis-precies

Onderzoekers:
Geert Jan Spijker
Wim Dekker

Lectoraat Informele Netwerken
Christelijke Hogeschool Ede
Lector: Wim Dekker

Adres: Oude Kerkweg 100, 6717 JS Ede
Telefoon: 0318 696 300
wsd@che.nl
www.che.nl